

із захопленням оволодівати знаннями. А для дівчини – не рахуючись з часом, з головою поринати в громадське життя колективу: «І про неї кажуть: ця не згасьбила нашої честі студента» [13].

Список використаних джерел

1. Дмитренко Л., Коваленко Л. Громадські начала в життя // Радянська освіта. – 2 грудня 1961. – №96. – С.3.
2. Мордань В. Вершини долаються в наступі // Радянська освіта. – 3 квітня 1963. – №26. – С.2.
3. Липнер С. Хто сказав «периферія»? // Радянська освіта. – 6 травня 1964. – №36. – С.2.
4. Рижило С. Нянки не потрібні // Радянська освіта. – 23 травня 1964. – №41. – С.2.
5. Багатотиражна газета Київського педінституту // Радянська освіта. – 8 вересня 1956. – №37. – С.4.
6. Більше уваги житлово-побутовим умовам вчителів! // Радянська освіта. – 4 липня 1953. – №27. – С.4.
7. Екзамен в педвузах // Радянська освіта. – 1 червня 1954. – №23. – С.3.
8. Міста і села комуністичного завтра // Радянська освіта. – 9 грудня 1961. – №97. – С.4.
9. Бабич І. Дешево, зручно, красиво! // Радянська освіта. – 28 червня 1961. – №51. – С.2.
10. Студентський дім // Радянська освіта. – 9 березня 1963. – №19. – С.1.
11. Голованівський З. Збори партійного активу // Радянська освіта. – 10 грудня 1955. – №50. – С.2.
12. Єромичий П. Доцента повчати // Радянська освіта. – 11 липня 1959. – №28. – С.4.
13. Честь студента, честь викладача // Радянська освіта. – 10 жовтня 1962. – №80. – С.2.

References

1. Dmytrenko L., Kovalenko L. Hromads'ki nachala v zhyttya // Radyans'ka osvita. – 2 hrudnya 1961. – №96. – С.3.
2. Mordan' V. Vershyny dolayut'sya v nastupi // Radyans'ka osvita. – 3 kvitnya 1963. – №26. – С.2.
3. Lipner S. Khto skazav «peryeriyya»? // Radyans'ka osvita. – 6 travnya 1964. – №36. – С.2.
4. Ryzhylo Ye. Nyan'ky ne potrebni // Radyans'ka osvita. – 23 travnya 1964. – №41. – С.2.
5. Bahatotyrazhna hazeta Kyuyivs'koho pedinstytutu // Radyans'ka osvita. – 8 veresnya 1956. – №37. – С.4.
6. Bil'she uvahy zhytlovo-pobutovym umovam vchyteliv! // Radyans'ka osvita. – 4 lypnya 1953. – №27. – С.4.
7. Ekzameni v pedvuzakh // Radyans'ka osvita. – 1 chervnya 1954. – №23. – С.3.
8. Miasta i sela komunistychnoho zavtra // Radyans'ka osvita. – 9 hrudnya 1961. – №97. – С.4.
9. Babych I. Deshevo, zrucho, krasivo! // Radyans'ka osvita. – 28 chervnya 1961. – №51. – С.2.
10. Student-s'kyu dim // Radyans'ka osvita. – 9 bereznya 1963. – №19. – С.1.
11. Holovaniv's'kyy Z. Zbory partiynoho aktyvu // Radyans'ka osvita. – 10 hrudnya 1955. – №50. – С.2.
12. Yeromyts'kyu P. Dotsenta povchaty// Radyans'ka osvita. – 11 lypnya 1959. – №28. – С.4.
13. Chest' studenta, chest' vykladacha // Radyans'ka osvita. – 10 zhovtnya 1962. – №80. – С.2.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural studies sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

The display of the daily life of the educators of pedagogical institutes of the Ukrainian SSR of the «thaw» in the periodical press of the epoch (P.1)

The article shows the changes in the character of the description of the individual elements of the everyday life of students and teachers of pedagogical universities of Ukraine in the period of de-Stalinization (1953–1964) in the newspaper «Soviet education». The application of content analysis has allowed to make interpretations of teachers of the role of self-catering in the universities; to reveal attitudes to living conditions, health and the pricing policies; to compare interpretation of deviant behavior; to clarify approaches to the formation of aesthetic tastes and fashion.

Keywords: everyday, higher pedagogical school, de-Stalinization, fashion, self-catering, deviations, health.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyanenko.ov@gmail.com

Отражение повседневной жизни коллективов пединститутов УССР времен «оттепели» в периодике эпохи (Ч.1)

Иллюстрируются изменения в характере описания отдельных элементов повседневности студентов и преподавателей педагогических вузов Украины периода десталинизации (1953–1964 гг.) на страницах газеты «Советское образование». Применение метода контент-анализа позволило показать толкование преподавателями вузов роли самообслуживания в вузах; выявить отношение к условиям проживания, здоровью и к ценовой политике, сравнить толкования девиантного поведения; выявить подходы к формированию эстетических вкусов и моды.

Ключевые слова: повседневность, высшая педагогическая школа, десталинизация, мода, самообслуживание, девиации, здоровье.

* * *

УДК 930.23

Китиченко Т. С.,
аспірантка, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), tskitichenko@gmail.com

КРИТИКА ПОЗИТИВІСТСЬКОЇ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ РАДЯНСЬКИМИ НАУКОВЦЯМИ

Подані оцінки істориків радянського періоду відносно позитивістської методики виявлення, вивчення та використання історичних джерел у наукових дослідженнях. Показано еволюцію оцінок від часткового збереження у 1920-х рр. позитивістської джерелознавчої методики, її озвучної критики за часів сталінізму до прийняття, визнання наукової актуальності дослідницької методики істориків-позитивістів та подальшої розробки їх ідей.

Ключові слова: позитивізм, «буржуазні історики», радянські науковці, методика, методологія, критика історичних джерел.

Ідеї позитивізму справили суттєвий вплив на розвиток теорії та методики історичного джерелознавства. Нашу увагу привернули ті праці радянських істориків, в яких містилися оцінки джерелознавчої методики науковців переважно підросійської України дореволюційного часу.

Дана тема є актуальною і має широкую джерельну базу. Оцінки радянських дослідників методики джерелознавства другої половини XIX – початку XX ст. побіжно розглядали такі сучасні дослідники, як Ю. М. Афанасьєв [1, с. 46–147], О. М. Богдашина [6, с. 30–33, 321 та ін.], В. Г. Косміна [15]. Проте у науковій літературі, зокрема у працях вищевказаних дослідників, спеціально обрана тема не вивчалася.

До кінця 1920-х років в історичній науці Радянського Союзу у цілому зберігається дореволюційна історіографічна ситуація. Запропоновані позитивістами правила роботи з історичними джерелами вважаються канонами методики джерелознавства.

Перший ректор Білоруського державного університету В. І. Пічета у праці «Введение в русскую историю (Источники и историография)» (1922 р.) високо оцінював дослідницьку методику В. Б. Антоновича та його учнів. Зокрема, він наголосував: «Кожен рядок, кожна замітка Антоновича дорожчезні. Вони проливають світло на багато темних питань минулого українського народу. Документи, які він видав, являються основними джерелами для вивчення минулого українського народу. Без них жоден дослідник обійтися не в змозі» [18, с. 195]. В. І. Пічета називав праці М. С. Грушевського, «блискучими екскурсами критико-методологічного характеру» з залученням «величезної кількості джерел» [18, с. 198].

Показово, що науковець за недотримання позитивістських правил у роботі з історичними джерелами більш критично ставився до праць А. О. Скальковського, а особливо неоромантика Д. І. Яворницького. Характеризуючи науковий доробок А. О. Скальковського, В. І. Пічета наголошував, що «автор не завжди розбірливий у виборі методу, внаслідок чого він позбавлений можливості провести демаркаційну лінію між джерелами, якими він користується, але яких не піддає ретельній критиці. Завдяки відсутності виразності в методі історичний конкретний матеріал для автора має таку ж цінність, як усний переказ чи розповіді старих» [18, с. 199]. Д. І. Яворницького В. І. Пічета критикував за відсутність будь-якої джерелознавчої методики. Він стверджував, що «у працях Еварницького не має ніякого методу. Цікавий оповідач, Еварницький – поганий дослідник, який не усвідомив собі завдань і методів історичного дослідження. Він погано розбирається у джерелах, не проводить між ними різниці, не піддає критиці, змішуючи в одну купу документальні дані з розповідями, споминами, переказами і подібним матеріалом, який має самостійну наукову цінність і вимагає для свого вивчення власних методологічних прийомів» [18, с. 199–200].

У 20–х рр. XX ст. відбувається певна трансформація поглядів багатьох дореволюційних дослідників. Зокрема, Д. І. Багалій змінював свої погляди на завдання та здобутки історичної науки. У «Нарисі української історіографії» (1923 р.) він називав розроблену позитивістами джерелознавчу методуку (за термінологією того часу «історичну критику») «цінним здобутком історіографії XIX і XX ст.» [2, с. 34]. У статті «Академік М. С. Грушевський і його місце в українській історіографії (історико-критичний нарис)» (1927 р.) Д. І. Багалій високо оцінив методуку роботи з історичними джерелами М. С. Грушевського [2].

Прикладом проявів суперечностей між старими і новими поглядами на методологію та методуку історичних досліджень стала гостра полеміка між Д. І. Багалієм та М. І. Яворським (1923–1925 рр.). Дискусії з приводу проблем джерелознавчої методи відбувалися спочатку, за свідченням М. І. Яворського, в усній формі на засіданнях Харківської науково-дослідної кафедри історії України [28, с. 169] (пізніша, більш відома назва: кафедра (інститут) історії української культури). Згодом Д. І. Багалій у відгуку на працю «Нарис історії України» М. І. Яворського питанням методології та методуки присвятив 12 сторінок [3, с. 149]. Рецензент відмігив «відсутність критичного досліджування й обговорення тих питань, для яких бракує певних історичних джерел» [3, с. 146] та «переважання дедуктивного методу» [3, с. 150]. У відповідь М. І. Яворський назвав академіка «закопанним в архівній старовині «джерелознавцем»» [28, с. 169]. Професор стверджував, що «історія, як суспільна наука, не може й не сміє обмежитися одним тільки голим констатуванням «факту», а ще й мусить зайнятися виявленням та поясненням його» [28, с. 175]. Д. І. Багалій у статті «З приводу антикритики М. І. Яворського» зробив висновок, що автор вище зазначеного твору «не дав, як я вияснив, та й не міг дати такого синтетичного твору» [4, с. 149].

Вже у «Нарисі історії України на соціально-економічному ґрунті» (1928 р.) Д. І. Багалій під впливом політичної ситуації характеризував «позитивну школу»,

тобто школу В. Б. Антоновича як стару [2, с. 205]. У переробленому на початку 1930–х років «Нарисі української історіографії» Д. І. Багалій занадто критично характеризує школу В. Б. Антоновича, до якої відносилися і М. С. Грушевський, і сам харківський учений [2, с. 501–507].

Московський дослідник С. М. Биковський активно критикував (до свого арешту у 1936 р.) буржуазних істориків за використання розроблених позитивістами формально-порівняльного (тобто історико-порівняльного) та формально-типологічного (тобто історико-типологічного) методів [8, с. 20; 9, с. 4].

С. М. Биковський у передмові до «Методики исторического исследования» критикував «Опыт русской историографии» В. С. Иконникова, «Об элементарной методике истории» Д. І. Багалія, «Вопросы методологии истории» Є. М. Щепкіна, а також праці інших науковців дореволюційного часу за недостатню розробку теорії історичного джерелознавства. На його думку роботи авторів другої половини XIX – початку XX ст. не мали «прямого зв'язку з методологією історії» та являли собою «посібники з техніки історичного дослідження» [7, с. 2].

Більшість наукових досліджень 30–х рр. – першої половини 50–х рр. XX ст. були спрямовані на звинувачення дореволюційних істориків у буржуазному націоналізмі фактографізмі, фальсифікаціях минулого та невідповідності новій ідеології з обов'язковим цитуванням класиків марксизму–ленінізму та вищого партійного керівництва СРСР. І. В. Сталін неодноразово гостро критикував дослідницьку методуку науковців XIX – початку XX ст. [21, с. 33]. Він у листі до редакції журналу «Пролетарская революция» прихильників документального пояснення історії більшовицької партії назвав «безнадійними бюрократами» та «архівними крисами» [Пролетарская революция. – 1931. – №6. – С.9], піддавши таким чином, запереченню головні принципи дослідницької роботи істориків-позитивістів: культ об'єктивності та пояснення будь-якого історичного факту вірогідними джерелами (краще актовими).

Директор Інституту історії матеріальної культури ВУАН у 1934–1936 рр. Ф. А. Козубовський у праці «Буржуазна історія матеріальної культури на послугах фашизму» піддав критиці методологію археологічних досліджень Ф. К. Вовка та його «палеоетнологічної школи» [14, с. 25]. Він стверджував, що «теорія безбуржуазності українського народу, іманентної культурно-націоналістичної української ідеї, надкласової та аполітичної, формалізм, документалізм та порівняльництво – це не окремі помилки, а типова буржуазна ідеалістична система» [14, с. 66].

Академік М. М. Покровський у рецензії під назвою «Новый труд по экономической истории России (о книге М. В. Довнар-Запольского – «История русского народного хозяйства» Т.1)» ще у 1913 році піддав критиці використання археологічних джерел під час вивчення господарства держави [17, с. 62; або с. 272].

Після XX з'їзду КПРС (1956 р.) відбулася часткова десталінізація багатьох сфер політичного життя, зокрема гуманітаристики. Дослідники більш обережно, інколи і позитивно, ніж у сталінські часи, оцінюють надбання джерелознавців минулого.

В. О. Дмитрієнко у праці «Введение в историографию и источниковедение исторической науки» стверджував, що роботи «буржуазних істориків», до яких він відносив

О. О. Шахматова, С. М. Соловйова, О. С. Лаппо–Данилевського, В. О. Ключевського та інших учених, мали ряд методологічних недоліків [11, с. 143]. За його оцінкою праці неокантіанців – це «інтерпретації з суб'єктивних і психологічних позицій» [11, с. 143]. Роботи ж позитивістів, на думку В. О. Дмитрієнка, мають такі недоліки: фактографізм, документалізм і т.п.

Г. М. Иванов у монографії «Исторический источник и историческое познание (Методологические аспекты)» наголошував на тому, що позитивісти «намагалися уникати постановки теоретико–методологічних питань джерелознавства і зосереджували свої зусилля переважно на розробці конкретної методики вивчення історичних джерел» [13, с. 17].

О. П. Пронштейн одним з досягнень істориків другої половини XIX ст. вважав «розробку прийомів та методів історичної критики» [19, с. 6]. Професор Ростовського університету на відміну від попередників не критикував притаманний позитивістам культ історичного факту. Оскільки «історики–позитивісти вважали, що історичний факт простий, стабільний, незмінний, об'єктивний» тому достатньо було «встановити достовірність джерела», щоб отримати об'єктивне знання про минуле [19, с. 6]. В іншій праці відомий радянський джерелознавець наголошував на недостатній увазі вчених дорадянських часів до питання соціальної обумовленості появи історичних джерел. О. П. Пронштейн підкреслив, що більшість «буржуазних вчених» другої половини XIX – початку XX ст. «вважали правомірним проводити юридичний аналіз актів, незалежно від реальних умов, в яких вони виникли» [20, с. 80].

В. В. Иванов використання багатьма істориками–позитивістами, в тому числі М. М. Ковалевським, І. В. Лучицьким, історико–порівняльного методу важливим надбанням наукових досліджень [12, с. 100]. У той ж час казанський професор у праці «Методология исторической науки» вважав, що «пізнавальні функції цього методу буржуазні вчені в основному зводять до опису порівнюваних явищ, до пошуку у них рис подібності та відмінності» [12, с. 100]. Такий підхід В. В. Иванова є обмеженим. Одна з праць М. М. Ковалевського, наприклад, [Ковалевский М. М. Историко–сравнительный метод в юриспруденции и приемы изучения истории права. – М.: тип. Ф. Б. Миллера, 1880. – 72 с.] присвячена правилам використання історико–порівняльного методу для дослідження та порівняння державних інститутів, звичаїв, норм права різних народів.

О. В. Гутнова у навчальному посібнику «Историография истории средних веков. Середина XIX в. – 1917 г.» присвятила окремий розділ розвитку історичної науки часів панування позитивістської доктрини та дисциплінарного оформлення соціології як науки. Дослідниця у висновках щодо розвитку позитивістської методики дослідження історичних джерел не лише повторила оцінки, прийняті у радянському суспільствознавстві 1970–х – 1980–х рр. За її оцінкою «за своїми загальними методологічними принципами» позитивізм виявився «неспроможним перетворити історію на справжню науку» і «вороже протиставляло історичному матеріалізму разом з усією буржуазною історіографією» [10, с. 65]. Важливішим був інший висновок авторки: «У рамках буржуазної історичної науки позитивістська течія в останнє десятиліття XIX ст. займало у ряді питань більш передові позиції, ніж інші її

напрямки, і в ці роки створили на практично нові, хоча і обмежені можливості для подальшого накопичення історичних знань, розширення проблематики досліджень, удосконалення їх методики, розширення джерелознавчої бази» [10, с. 65].

О. В. Гутнова охарактеризувала окремо погляди таких відомих науковців підросійської України, як Ф. Я. Фортинський [10, с. 267], М. Н. Петров [10, с. 268–269], І. В. Лучицький [10, с. 272–276], М. М. Ковалевський [10, с. 280–288]. Вона називала історико–порівняльний головним методом при написанні праць І. В. Лучицьким [10, с. 273]. О. В. Гутнова підкреслила, що у 80–х р. XIX ст. «у своїх конкретних дослідженнях Лучицький робить акцент на економічній стороні історії, яка більш всього задовольняла його прагнення до точного емпіричного знання, і на використання статистичного методу, проте він ніколи не виходив за рамки плюралістичної позитивістської методології» [10, с. 273].

П. С. Шкуринов у праці «Позитивизм в России XIX века» виділяв три основні періоди поширення ідей позитивізму у країнах Західної Європи та Росії. За його оцінкою у наукових працях другого (60–ті – 70–ті рр. XIX ст.) та третього (80–ті – 90–ті рр. XIX ст.) періодів активно застосовуються позитивістські методологічні підходи до вивчення різних суспільних явищ [27, с. 312]. На його думку теоретико–методологічним підґрунтям наукових праць другої половини XIX ст. став емпіризм [27, с. 313–314]. П. С. Шкуринов відмічав активне використання істориками–позитивістами історико–порівняльного методу [27, с. 323] та використання «різноманітних методик соціологічних досліджень» [27, с. 323].

Професор Московського державного історико–архівного інституту О. М. Медушевська у статті «Теоретические проблемы в современном источниковедении» відносила остаточне формування позитивістської джерелознавчої методики на кінець XIX ст. і пов'язувала це «з появою узагальнюючих робіт з методології історії наприкінці XIX – на початку XX ст.» [16, с. 8]. Дослідниця підкреслювала, що подальше використання цих праць «у практиці дослідження і викладання виявило суттєві недоліки позитивістської методології історичного вивчення, відсутність конструктивних ідей історичного синтезу, розрив між виявленням приватних фактів і їх узагальненням, вузькість джерелознавчої бази» [16, с. 8]. О. М. Медушевська прийшла до наступного висновку: «Джерелознавство історичної науки вимагало більш систематичного вивчення» [16, с. 8].

О. М. Медушевська також піддала критиці неокантіанську «теоретико–пізнавальну концепцію» О. С. Лаппо–Данилевського, наголошуючи на неможливості «створення науки про джерела без урахування їх соціальної природи» [16, с. 9]. Дослідниця стверджувала, що «позитивістська методологія історії виявила свою неспроможність перед обличчям нових завдань, які постали перед історичною наукою. Критиці піддалися такі її сторони, як вузькість проблематики, слабкість теоретичного мислення, зведення завдань дослідження до фактографізму і опису, штучне обмеження кола джерел, спрощення уявлень про співвідношення джерела та історичного факту» [16, с. 9].

Л. М. Хмільов у праці «Проблемы методологии истории в русской буржуазной историографии конца XIX – начала XX вв.» підкреслював важливість позитивістської критики джерел для історичних досліджень [25, с. 141].

Він підкреслював, що «методи інтерпретації і критики джерел, які були звільнені від ідеалістичної обмеженості, можуть мати певне наукове значення» [25, с. 141].

В. І. Стрельський у роботі «Основные принципы научной критики источников по истории СССР» критикував так звані «схеми буржуазних джерелознавців, які виявляються формальними і побудовані на глибоко ідеалістичному розумінні історії» [24, с. 52]. В іншій праці «Источниковедение истории СССР» київський дослідник вказав на специфіку позитивістської джерелознавчої методики. Зокрема, він зазначав: «Навіть великі буржуазні історики під джерелом розуміли в основному вивчення форм історичних пам'яток, тому і історичний аналіз підмінявся ними аналізом філологічним, текстологічним або юридичним» [23, с. 33–34]. На думку радянського науковця «аналіз тільки форми джерела у відриві від його змісту заважає правильному його розумінню, оцінці його класової суті і політичної орієнтації. Тому буржуазні джерелознавці, які стверджують існування незмінних методів дослідження різноманітних «типів» джерел, що відносяться за походженням до різних епох, неісторично» [23, с. 33–34].

На думку ленінградського професора О. Л. Шапіро дореволюційні історики не прагнули до певної єдності у дослідницькій методиці, «нерідко виступали противниками моністичного погляду на історію і були поборниками плюралістичної, еkleктичної теорії факторів» [26, с. 15–16]. У праці «Русская историография в период империализма» учений називав головною причиною недостатньо глибокого, на його думку, аналізу історичних джерел науковцями початку ХХ ст. відсутність «класового розуміння джерел» [26, с. 112]. Професор критикував розвиток позитивістської джерелознавчої методики «у бік більшого агностицизму» [26, с. 130], а «визнання деякими російськими істориками теорії емпіріокритицизму» розцінював «як явище, яке свідчить про деградацію і занепад буржуазної науки» [26, с. 130]. Головними недоліками буржуазного історіописання він визначав фактографізм та відмова від узагальнень: «Для історичної науки епохи імперіалізму характерно посилення тенденцій до фактографічності і дрібною, до перебільшення обережності у висновках та узагальненнях, а інколи і до відмови від всяких загальних схем історичного процесу, від всяких широких концепцій» [26, с. 131].

Отже, більшість науковців радянського періоду критично оцінювали методику дореволюційних істориків з історичними джерелами.

Список використаних джерел

1. Афанасьев Ю. Н. Советская историография / Ю. Н. Афанасьев // Отечественная история. – 1996. – №5. – С.146–168.
2. Багалій Д. І. Вибрані праці: У 6 т. / Д. І. Багалій. – Т.2: Джерелознавство та історіографія історії України. – Х.: Золоті сторінки, 2001. – 662 с.
3. Багалій Д. І. Перша спроба начерку історії України на тлі історичного матеріалізму / Д. І. Багалій // Червоний шлях. – 1923. – №9. – С.145–161.
4. Багалій Д. І. З приводу антикритики М. І. Яворського / Д. І. Багалій // Червоний шлях. – 1924. – №6. – С.149–160.
5. Багалій Д. І. Академік М. С. Грушевський і його місце в українській історіографії (історико-критичний нарис) / Д. І. Багалій // Червоний шлях. – 1927. – №1. – С.160–217.
6. Богдашина О. М. Позитивізм в історичній науці в Україні (60–ті рр. ХІХ – 20–ті рр. ХХ ст.) / О. М. Богдашина. – Х.: Вид-во ун-ту, 2013. – 560 с.

7. Быковский С. Н. Методика исторического исследования / С. Н. Быковский. – Л.: ГАИМК, 1931. – 204 с.
8. Быковский С. Н. Какие цели преследуются некоторыми археологическими исследованиями / С. Н. Быковский // Сообщения ГАИМК. – 1931. – №4–5. – С.20–22.
9. Быковский С. Н. О классовых корнях старой археологии / С. Н. Быковский // Сообщения ГАИМК – 1931. – №9–10. – С.2–5.
10. Гутнова Е. В. Историография истории средних веков. Середина ХІХ в. – 1917 г.: уч. пособие / Е. В. Гутнова. – М.: Высш. школа, 1974. – 399 с.
11. Дмитриенко В. А. Введение в историографию и источниковедение исторической науки / В. А. Дмитриенко. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 1988. – 190 с.
12. Иванов В. В. Методология исторической науки: уч. пособие / В. В. Иванов. – М.: Высш. школа, 1985. – 168 с.
13. Иванов Г. М. Исторический источник и историческое познание: (Методологический аспект) / Г. М. Иванов. – Томск: Изд-во ун-та, 1973. – 224 с.
14. Козубовський Ф. А. Буржуазна історія матеріальної культури на послугах фашизму / Ф. А. Козубовський. – К.: Вид-во ВУАН, 1934. – 100 с.
15. Космина В. Г. Радянська методологія історії й офіційна ідеологія / В. Г. Космина // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2004. – Вип. ХVІІІ. – С.279–286.
16. Медушевская О. М. Теоретические проблемы в современном источниковедении / О. М. Медушевская // Теория и методы источниковедения и вспомогательных исторических дисциплин. Межвуз. сб. – М., 1985. – С.5–26.
17. Покровский М. Н. Новый труд по экономической истории России / М. Н. Покровский // Голос минувшего. – 1913. – №6. – С.270–282; Покровский М. Н. Новый труд по экономической истории России: [Рец. на кн.: Довнар-Запольский М. В. История русского народного хозяйства. – Киев, 1911. – Т.1] // или Покровский М. Н. Историческая наука и борьба классов: (Историогр. очерки, крит. ст. и заметки) / Сб. подгот. к печ. Ин-том истории Комкадемии. – М.; Л., 1933. – Вып.2. – С.59–76.
18. Пичета В. И. Введение в русскую историю (Источники и историография) / В. И. Пичета. – М.: Госиздат, 1922. – 209 с.
19. Пронштейн А. П. Вопросы теории и методики исторического исследования: уч. пособие / А. П. Пронштейн, И. Н. Данилевский. – М.: Высш. школа, 1986. – 208 с.
20. Пронштейн А. П. Истолкование исторических источников / А. П. Пронштейн // Вопросы истории. – 1969. – №10. – С.69–86.
21. Сталин И. О некоторых вопросах истории большевизма / И. Сталин // Пролетарская революция. – 1931. – №6. – С.3–12 или Сталин И. Сочинения: В 13 т. – М., 1951. – Т.13. – С.84–102.
22. Сталин И. Относительно марксизма в языкознании / И. Сталин // Марксизм и вопросы языкознания. – М., 1955. – С.5–34.
23. Стрельский В. И. Источниковедение истории СССР / В. И. Стрельский. – М.: Изд-во соц-эк. л-ры, 1962. – 603 с.
24. Стрельский В. И. Основные принципы научной критики источников по истории СССР / В. И. Стрельский. – К.: Изд-во ун-та, 1961. – 133 с.
25. Хмыль Л. Н. Проблемы методологии истории в русской буржуазной историографии конца ХІХ – начала ХХ вв. / Л. Н. Хмыль. – Томск: Изд-во ун-та, 1978. – 172 с.
26. Шапира А. Л. Русская историография в период империализма / А. Л. Шапира. – Л.: Изд-во ун-та, 1962. – 253 с.
27. Шкуринов П. С. Позитивизм в России / П. С. Шкуринов. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 416 с.
28. Яворський М. І. Де-що про «критичну» критику, про «об'єктивну» історію та ще й бабусину спідницю / М. І. Яворський // Червоний шлях. – 1924. – №3. – С.167–182.

References

1. Afanas'ev Ju. N. Sovetskaja istoriografija / Ju. N. Afanas'ev // Otechestvennaja istorija. – 1996. – №5. – S.146–168.
2. Bagalij D. I. Vybrani praci: U 6 t. / D. I. Bagalij. – T.2: Dzhhereloznavstvo ta istoriografija istorii' Ukrai'ny. – H.: Zoloti storinky, 2001. – 662 s.
3. Bagalij D. I. Persha sprobha nacherku istorii' Ukrai'ny na tli istorichnogo materializmu / D. I. Bagalij // Chervonyj shljah. – 1923. – №9. – S.145–161.
4. Bagalij D. I. Z pryvodu antykytryky M. I. Javors'kogo / D. I. Bagalij // Chervonyj shljah. – 1924. – №6. – S.149–160.

5. Bagalij D. I. Akademik M. S. Grushevs'kyj i jogo misce v ukrai'ns'kij istoriografii' (istoryko-krytychnyj narys) / D. I. Bagalij // Chervonyj shljah. – 1927. – №1. – S.160–217.
6. Bogdashyna O. M. Pozytyvizm v istorychnij nauki v Ukrai'ni (60–ti rr. XIX – 20–ti rr. XX st.) / O. M. Bogdashyna. – H.: Vyd–vo un–tu, 2013. – 560 s.
7. Bykovskij S. N. Metodika istoricheskogo issledovanija / S. N. Bykovskij. – L.: GAIMK, 1931. – 204 s.
8. Bykovskij S. N. Kakie celi presledujutsja nekotorymi arheologicheskimi issledovanijami / S. N. Bykovskij // Soobshhenija GAIMK. – 1931. – №4–5. – S.20–22.
9. Bykovskij S. N. O klassovyh kornjah staroj arheologii / S. N. Bykovskij // Soobshhenija GAIMK – 1931. – №9–10. – S.2–5.
10. Gutnova E. V. Istoriografija istorii srednih vekov. Seredina XIX v. – 1917 g.: uch. posobie / E. V. Gutnova. – M.: Vyssh. shkola, 1974. – 399 s.
11. Dmitrienko V. A. Vvedenie v istoriografiju i istochnikovedenie istoricheskoy nauki / V. A. Dmitrienko. – Tomsk: Izd–vo Tom. un–ta, 1988. – 190 s.
12. Ivanov V. V. Metodologija istoricheskoy nauki: uch. posobie / V. V. Ivanov. – M.: Vyssh. shkola, 1985. – 168 s.
13. Ivanov G. M. Istoričeskij istochnik i istoričeskoe poznanie: (Metodologičeskij aspekt) / G. M. Ivanov. – Tomsk: Izd–vo un–ta, 1973. – 224 s.
14. Kozubov's'kyj F. A. Burzhuazna istorija material'noi kul'tury na poslugah fashyizmu / F. A. Kozubov's'kyj. – K.: Vyd–vo VUAN, 1934. – 100 s.
15. Kosmyna V. G. Radjans'ka metodologija istorii' j oficijna ideologija / V. G. Kosmyna // Naukovi pracj istoričnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo derzhavnogo universytetu. – Zaporizhzhja, 2004. – Vyp. XVIII. – S.279–286.
16. Medushevskaja O. M. Teoreticheskie problemy v sovremennom istochnikovedenii / O. M. Medushevskaja // Teorija i metody istochnikovedenija i vspomogatel'nyh istoricheskikh disciplin. Mezhdvuz. sb. – M., 1985. – S.5–26.
17. Pokrovskij M. N. Novyj trud po jekonomičeskoy istorii Rossii / M. N. Pokrovskij // Golos minuvshego. – 1913. – №6. – S.270–282; Pokrovskij M. N. Novyj trud po jekonomičeskoy istorii Rossii: [Rec. na kn.: Dvornar–Zapol'skij M. V. Istoriija russkogo narodnogo hozjajstva. – Kiev, 1911. – T.1] // ili Pokrovskij M. N. Istoričeskaja nauka i bor'ba klassov: (Istoriogr. očerki, krit. st. i zametki) / Sb. podgot. k peč. In–tom istorii Komakademii. – M.; L., 1933. – Vyp.2. – S.59–76.
18. Picheta V. I. Vvedenie v russkiju istoriju (Istochniki i istoriografija) / V. I. Picheta. – M.: Gosizdat, 1922. – 209 s.
19. Pronshtejn A. P. Voprosy teorii i metodiki istoricheskogo issledovanija: uch. posobie / A. P. Pronshtejn, I. N. Danilevskij. – M.: Vyssh. shkola, 1986. – 208 s.
20. Pronshtejn A. P. Istolkovanie istoricheskikh istočnikov / A. P. Pronshtejn // Voprosy istorii. – 1969. – №10. – S.69–86.
21. Stalin I. O nekotoryh voprosah istorii bol'shevizma / I. Stalin // Proletarskaja revoljucija. – 1931. – №6. – S.3–12 ili Stalin I. Sochinenija: V 13 t. – M., 1951. – T.13. – S.84–102.
22. Stalin I. Otnositel'no marksizma v jazykoznanii / I. Stalin // Marksizm i voprosy jazykoznanija. – M., 1955. – S.5–34.
23. Strel'skij V. I. Istochnikovedenie istorii SSSR / V. I. Strel'skij. – M.: Izd–vo soc–jek. l–ry, 1962. – 603 s.
24. Strel'skij V. I. Osnovnye principy nauchnoj kritiki istočnikov po istorii SSSR / V. I. Strel'skij. – K.: Izd–vo un–ta, 1961. – 133 s.
25. Hmyljov L. N. Problemy metodologii istorii v russoj burzhuaznoj istoriografii konca XIX – nachala XX vv. / L. N. Hmyljov. – Tomsk: Izd–vo un–ta, 1978. – 172 s.
26. Shapiro A. L. Russkaja istoriografija v period imperializma / A. L. Shapiro. – L.: Izd–vo un–ta, 1962. – 253 s.
27. Shkurinov P. S. Pozitivizm v Rossii / P. S. Shkurinov. – M.: Izd–vo MGU, 1980. – 416 s.
28. Javors'kyj M. I. De–shho pro «krytyčnu» krytyku, pro «ob'jektivnu» istoriju ta shhe j babusynu spidnycu / M. I. Javors'kyj // Chervonyj shljah. – 1924. – №3. – S.167–182.

Kitichenko T. S., postgraduate student, Kharkiv National Pedagogical University G. S. Skovoroda (Ukraine, Kharkov), tskitichenko@gmail.com

Criticism positivist methodology study of historical sources by Soviet scientists

This article evaluates the historians of the Soviet period positivist methodology regarding the identification, study and use of historical sources in research. Estimates show the evolution of partial preservation in 1920. Source–positivist methodology, its

indiscriminate criticism of Stalinism in the days before the adoption, the recognition of scientific relevance of research methods positivist historians and further develop their ideas.

Keywords: positivism, «bourgeois historians», Soviet scientists, technique, methodology, critique historical sources.

Kitichenko T. S., аспирантка, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), tskitichenko@gmail.com

Критика позитивистской методики изучения исторических источников советскими учеными

Представлены оценки историков советского периода относительно позитивистской методики выявления, изучения и использования исторических источников в научных исследованиях. Показано эволюцию оценок от частичного сохранения в 1920-х гг. позитивистской источниковедческой методики, ее огульной критики во времена сталинизма к принятию, признанию научной актуальности исследовательской методики историков–позитивистов и дальнейшей разработке их идей.

Ключевые слова: позитивизм, «буржуазные историки», советские ученые, методика, методология, критика исторических источников.

* * *

УДК 94(477.83)

Буковський І. В.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії України та етнокомунікації,
Національний університет «Львівська політехніка»
(Україна, Львів), ivan.armia@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКСПОНУВАННЯ ЗБРОЇ: ІСТОРИКО–КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Зброя завжди була не тільки засобом ведення війни, а й культурною спадщиною лобі нації, важливою складовою характеристикою будь–якої епохи та її культури.

Колекції зброї набули громадсько–державний статус науково–історичного і культурно–просвітницького закладу, адаптувалися до дії економічних, політичних, соціальних, духовно–ідеологічних чинників. Музейне експонування зброї стало об'єктом державної політики та управління, слугуючи меті об'єднання, виховання і самопізнання суспільств, орієнтуючи особистість у світі цінностей, формуючи і розширюючи уявлення про ідеали, норми, канони через вибірковість матеріалу і оціночне до нього ставлення, діючи на людську свідомість і думки, сприяючи їх регуляції, формуючи світосприйняття і світобачення.

Зброя акумулює досягнення науки, культури і мистецтва, набуваючи значення, ознаки або символи, що несе в собі закодовану інформацію і створює сильний вплив на розум і почуття людини. Зброя несе на собі відбиток соціальних, історичних і культурних значень. Щоб створити зброю як історико–культурний феномен, необхідно розглядати її у розвитку і у взаємозв'язку з іншими явищами.

Ключові слова: зброя, музей, експозиція, музеєзнавство, концепція, колекція.

Історико–культурологічне вивчення зброї є одним із найперспективніших напрямків сучасної науки в розвинених країнах світу. Протягом останніх десятиліть значно зросла кількість зброєзнавчих досліджень та розвідок. Музеї ведуть політику збільшення кількості тимчасових виставок. Реорганізуються старі та відкриваються нові експозиції та музеї зброї, зростає число колекціонерів, зброєзнавців та любителів зброї. Зброя стає все більш значимою ланкою історичних реконструкцій, освітньо–виховних програм і туризму.

Перетворити зброю в об'єкт музейного показу з метою максимального збереження, з'ясування її історико–культурної, наукової, естетичної, освітньо–виховної цінності, активного включення в сучасну культуру дозволяє експозиційна діяльність музеїв. На шляху дослідження музейного експонування зброї головною проблемою виступає майже повна відсутність фундаментальних праць, що узагальнюють і аналізують досвід розвитку цієї сфери діяльності музеїв в цілому